

Feljegyzés a tárcák békeelőkészítő osztályai részvételével a miniszterelnökség
kisebbségi és erdélyi szakértőinek 1946. július 2-iki értekezletéről

Az értekezleten jelen voltak a H. M. részéről Szemes István ezredes és Czebe Jenő vk. alezredes. Az értekezlet összehívására azért került sor, hogy a kisebbségvédelmi tervvel kapcsolatos székelyföldi autonómia-kérdésben az egyes szakértők előadják, hogy a tárcák körébe vágó ügyből melyek volnának az esetleges székelyföldi autonómia körébe vonandók.

1) A tárcák közül először az igazságügyi tárca adta elő kívánalmait. Katonai vonatkozásban kitért arra, hogy szabályozandó volna, hogy milyen ügyek tartozzanak a katonai bíráskodásokhoz, nehogy a polgári személyek egy esetlegesen erőteljesen kiterjesztett katonai bíráskodással túlságosan sújtva legyenek.

2) A népjóléti minisztérium eladója a hadigondozás kérdésében annak a véleményének adott kifejezést, hogy a hadigondozás - mely az Osztrák-Magyar Monarchiában, mint a hadügy függvénye, közös ügy volt - itt csak törvényhozásilag legyen közös ügy; míg végrehajtásban feltétlenül autonóm, hogy a magyarság érdekeit ezen a téren érvényesíteni tudja.

3) A kereskedelem és szövetkezetiügyi miniszter képviselője előadásának katonai vonatkozása nem volt. Felvetette a szoros gazdasági együttműködés szükségességét a Székelyföld és Magyarország között.

4) A Honvédelmi Minisztérium képviselőjében Szemes István ezredes a csatolt feljegyzésben foglaltakat adta elő. Ezt a Miniszterelnökség részére a székelyföldi költségvetés adataival együtt a bizottság[nak?] egyidejűleg átadta. Az előadottakhoz hozzászólás nem volt.

5) Ezek után a belügy, iparügy, közlekedésügy, földművelésügy és a pénzügyminisztériumi kiküldöttek adták elő véleményüket. A belügyi tárca képviselője előadta azt, hogy véleménye szerint állami és önkormányzati közigazgatás egyaránt szükséges lesz. Ezek eltartására azonban tapasztalat szerint a székelyföldi vármegyék nem lesznek alkalmasak.

6) A felszólalások után Flachbart egyetemi tanár, az eredeti tervezet készítője adta elő szempontjait a tervezet elkészítésénél. Vita támadt abból, hogy a készítendő tervezet hol adatik elő és annak a terjedelme milyen legyen.

7) A pénzügyminisztérium képviselője előadta azt, hogy ha a romániai országos átlagból kiindulva képzeljük el a Székelyföld pénzügyi megalapozását, igen szomorú eredményt kapunk. Véleménye szerint, bármilyen formában is kerül az autonóm tervezet előadásra, egy gazdasági függelék szükséges, mely a Székelyföld maximális gazdasági megsegítését lehetővé teszi. Véleménye szerint ebből a szempontból az egyes gazdasági tárcák kérdései, így pl. közlekedés és idegenforgalom, összefüggésben vannak, és ezért egy megbeszélést tart szükségesnek a gazdasági tárcák között. Véleménye szerint a Székelyföld pénzügyi megalapozását három forrás biztosíthatja: a) Románia, b) esetleg Magyarország, c) vagy külföldi kölcsönök. Az utóbbit azonban csak akkor látja tekintetbejöhethetőnek, a Székelyföld megfelelő pénzügyi autonómiával is rendelkezik. Egyetért azzal, hogy az autonómiá[na]k az intézmények létesítési jogát biztosítani kell. Rámutatott arra, hogy Romániában a fejadó felel volt a magyarországinak.

8) A minisztériumok képviselőinek előadása után Balás Gábor, a szövegező bizottság tagja ismertette azt a tervet, amelyet a minisztériumok ügkörére vonatkozólag elkészített. E szerint honvédelmi vonatkozásban általában hasonlóan képzelte el az előző megbeszélés alapján is a székelyföldi hadseregrész helyzetét. A magyar vezényleti nyelvet ezredig bezárólag jelölte meg a tervezetben s kitért arra is, hogy a magyar ezredrehoz beosztott tisztek lehetőleg (később a lehetőleg szót törölni vélte) az autonóm területről kerüljenek ki, vagy amennyiben ilyenek nem volnának, feltétlenül magyar nyelven beszélő tisztek legyenek. Ögérést tett, hogy a Honvédelmi Minisztérium szakértőinek álláspontját, különösen a seregest megjelölésre vonatkozólag - mely már hadi bírósággal is rendelkezik - figyelembe fogja venni.

9) Flachbart professzor a honvédelmi álláspontra vonatkozólag előadta, hogy szkeptikus a tekintetben, hogy az autonómia ilyen kiterjesztéséhez a békeértekezlet hozzájárul-e és nem fogja-e ez a kérdés az egész autonómia sorsát veszélyeztetni. Szemes ezredes erre megjegyezte, hogy mindenesetre a székelyföldi magyar seregest megteremtése nélkül az egész autonóm terület sorsa kockán forog, mert esetlegesen egy bevezetett katonai közigazgatással, büntető bíráskodással, statáriummal, titkos szolgálattal az egész autonómia magyar életét meg lehet folytatni. Ezt kötelességszerűen az értekezlet figyelmébe kell ajánlani.

10) Gajzágó egyetemi tanár ismertette az egész erdélyi és kisebbségvédelmi kérdés kialakulásának okait. Véleménye szerint egyrészt politikumból, másrészt a kisebbségvédelmi szerződések kiegészítéséből keletkezett annak szükségessége, hogy ezekkel a kérdésekkel foglalkozzunk. Véleménye szerint Erdélyt nemzetközi szerződés osztotta fel, amelynél a résztvevő államok elfogultsága egyáltalán nem vehető fel, hiszen mind a két érintett állam abban az időben hasonló módon a tengely oldalán állt. Sajnálatos ugyan, hogy ez a nemzetközi szerződés a győztes hatalmak részvétele nélkül történt,

Lo

de a legkritikább esetben szokott nemzetközi szerződésnél valamennyi ország résztvenni. Ebbe a kérdésbe belekapaszkodva kell politikumból a független Erdély, az autonóm Erdély Románián belül és a kisebbségvédelem kiterjesztése székelyföldi autonómiával kiegészítve kidolgozni. [sic!]

A kisebbség védelmében az alapelképzelés az volt, hogy mindenhol, ahol a kisebbség legalább 300.000 főben 50% arányban: személyi autonómia; míg ahol 500.000 fő 75%-os arányban van: területi autonómia biztosíttassék. Tény az azonban, hogy az erdélyi magyarság a székelyföldi autonómiát nem kívánja, épp ezért a Groza-kormány készített is egy ilyen tervezetet, ő ezért a két autonómia egybenhangolását látná helyesnek: a székelyföldi területi autonómiának és a Székelyföldön kívüli magyarság kulturális és gazdasági személyi autonómiájának összekapcsolását. Ezzel szemben is volt az erdélyiek részéről ellenvetés, hogy egyrészt a Székelyföld történelmileg nem központja Erdélynek, másrészt a Székelyföldön kívüli magyarság megsegítése esetleg még fokozottabb megterhelést jelentene az amúgy is szegény Székelyföld részére. Ezzel lényegileg egyet értve a kérdést túlzott[an] aggályosnak nem látja, mert egyrészt a történelemben már volt arra példa, hogy bizonyos központok vándoroltak, másrészt a megterhelés egyben segítségadást is jelentene.

Minden esetre az autonómia hozza meg lényegében azokat a törvényeket, amelyek szerint élni akar, így a tervezetben elsősorban erre kell utalni. Harmóniát lát szükségesnek abban, hogy az egyes tárcák felsorolásánál véleménye szerint nem vetne jó fényt, hogy a Honvédelmi tárca legyen az első helyen, mint Balás Gábor nyers tervezeténél előfordul.

11) Az ülés végén felmerült még a Székelyföld autonóm terület határának kérdése is, első sorban Rónai professzor és a pénzügyi szakértő között. Rónai professzor szerint ebben a kérdésben több lehető megoldást dolgoztak ki. A pénzügyi szakértő véleménye szerint feltétlenül szükséges volna azoknak a peremvidékeknek és peremvárosoknak, így elsősorban Brassónak az autonóm területhez való csatolása, mert átlagosan 10 évenként 35.000 ember hagyja el a Székelyföld területét és világos, hogy arra kell törekednünk, hogy ezek lehetőleg nekünk kedvező területek és nem a Regát felé törekedjenek.

12) Az ülést azzal zárták le, hogy a gazdasági tárcák a gazdasági kérdések megbeszélésére külön értekezletet tartanak, míg a szövegező bizottság: Gajzágó és Flachbart professzorok, Hegedűs Nándor és Balás Gábor a végleges szöveget elkészítik és amennyiben még erre idő lesz, a végleges szöveg is megbeszélésre kerül.

[H.M. VIII. 1., Békeelőkészítő cs., A/XIV/1., 7. d.]

Jegyzet: